

رسالتان موجزتان في الزكاة والصيام
دو رساله مختصر در باب زکات و
روزه

دو رساله مختصر در باب زکات و روزه

عبد العزیز بن عبد الله بن باز

دو رساله مختصر در باب زکات و روزه

از جناب شیخ

عبد العزیز بن عبد الله بن باز

رحمه الله

رساله نخست

در مورد بحث های مهم پیرامون زکات

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله وحده، والصلاة والسلام على من لا نبي بعده، وعلى آله وصحبه، أما بعد:

همانا انگیزه نوشتن این سخن، نصیحت و یادآوری در مورد فريضة زکات است، که بسیاری از مسلمانان در ادای آن سهل انگاری نموده و آن را به گونه مشرّع ادا نکرده اند، با وجود عظمت شأن آن، و اینکه یکی از ارکان پنجگانه اسلام است که بنای آن جز بر آنها استوار نمی گردد؛ به دلیل فرموده پیامبر ﷺ: «اسلام بر پنج بنا استوار است، گواهی بر اینکه هیچ معبودی بر حق بجز الله نیست و اینکه محمد فرستاده الله (متعال) است، و برپایی نماز، و پرداخت زکات، و روزه رمضان، و حج خانه کعبه»¹، بر صحت آن اتفاق شده است.

¹ بخاری در شماره (8)، و مسلم در شماره (16) روایت نموده اند.

فرض گردانیدن زکات بالای مسلمانان از آشکارترین نیکی های اسلام، و توجه آن به امور پیروانش می باشد؛ به دلیل فواید بسیار آن، و نیاز مبرم فقیران مسلمانان به آن.

از جمله فواید آن: استوار ساختن پیوندهای محبت میان ثروتمندان و فقیران است؛ زیرا طبیعت انسان بر محبت کسی که به او نیکی می کند، سرشته شده است.

و از جمله آن: پاکي نفس و تزکیه آن، و دور داشتن آن از اخلاق خساست و بخل است، چنانکه قرآن کریم در این فرموده الله متعال به این معنا اشاره نموده است:

﴿خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا...﴾

(ای پیامبر! از مال های آنها (مسلمانان) صدقه بگیر تا آنها را با آن پاک سازی...) [التوبة: 103].

و از جمله آن: عادت دادن مسلمان به صفت سخاوت و کرم و مهربانی با نیازمندان.

و از جمله آن: جلب نمودن برکت، افزایش و جایگزین بهتر از جانب الله متعال است چنانکه الله متعال فرموده است:

﴿...وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ وَهُوَ خَيْرُ الرَّزُقِينَ﴾

و هرچه را انفاق کنید، الله عوضش را می دهد و او بهترین روزی دهندگان است. [سبأ: 39]. و این قول پیامبر صلی الله علیه وسلم در حدیث صحیح که فرمودند: الله متعال می فرماید: «ای پسر آدم انفاق و خرچ کن تا من بر تو انفاق کنم...»¹، و غیر از این فایده های بسیار دیگر.

¹ مسلم به شماره: (993) روایت نموده است.

و در حق کسی که در ادای آن بخل ورزد یا کوتاهی کند، هشدار شدید آمده است، الله متعال می فرماید:

﴿...وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يَنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ 34 يَوْمَ يُحْمَىٰ عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فُتْكُوىٰ بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هَٰذَا مَا كُنَزْتُمْ لَأَنفُسِكُمْ فَدُقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْنِزُونَ 35﴾

(و آنانی که طلا و نقره (مال دنیا) را ذخیره می کنند و آن را در راه

الله انفاق نمی کنند، پس آنها را به عذاب دردناک مؤده بده) 34
روزی که آن گنجینه ها (طلا و نقره) در آتش دوزخ گداخته شود،
پس به وسیله آن پیشانی و پهلوی و پشت های آنها داغ کرده شود (و
گفته شود که) این است آنچه برای خود ذخیره کرده بودید، پس آنچه
را ذخیره می کردید، بجشید. [التوبة: 34 - 35]، پس هر مالی که زکات
آن پرداخت نشود، گنجی است که صاحبش در روز قیامت با آن
عذاب داده می شود، چنانکه در حدیث صحیح از پیامبر ﷺ آمده
است که فرمودند: «هر صاحب طلا و نقره ای که زکات آن را ندهد،
روز قیامت طلا و نقره اش به تکه هایی از آتش تبدیل می شود؛ و این
تکه ها را در آتش دوزخ داغ می کنند و سپس با آن پهلوی، پیشانی و
پشت آن شخص را داغ می نهند و هر بار که این تکه ها سرد شود،
دوباره داغ می گردد و این عذاب برای آن شخص در روزی که مقدارش
به اندازه ی پنجاه هزار سال است، ادامه دارد تا آن که در میان بندگان،
حکم می شود و سپس مسیر آن فرد به سوی بهشت یا به سوی دوزخ،
مشخص می گردد»¹.

¹ مسلم به شماره: (987) روایت نموده است.

سپس پیامبر صلی الله علیه وسلم در مورد صاحب شتر و گاو و گوسفندی که زکات آنها را ادا نمی کند، سخن گفتند و خبر دادند که وی در روز قیامت به وسیله ی آنها عذاب داده می شود.

و از رسول الله صلی الله علیه وسلم روایت شده که فرمودند: «هرکس که الله به او مالی عطا کند و زکات آن را نپردازد، روز قیامت مالش به صورت ارذهای کل و زهرآگینی که دو نقطه سیاه بالای چشمانش دارد، مجسم شده و طوق گردنش می گردد، سپس دو طرف دهانش (یعنی دو فک او) را گرفته و می گوید: من مال تو هستم، من گنج تو هستم». سپس پیامبر صلی الله علیه وسلم این سخن الله متعال را تلاوت نمودند: ﴿وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخُلُونَ بِمَا ءَاتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا لَّهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَّهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ...﴾ (و کسانی که به آنچه الله از فضل خود به آنان عطا کرده بخل می ورزند هرگز تصور نکنند که آن [بخل] برای آنان خوب است بلکه برایشان بد است، به زودی آنچه که به آن بخل ورزیده اند روز قیامت طوق گردنشان می شود...). [آل عمران: 180]¹.

و زکات در چهار نوع واجب می گردد: آنچه از زمین از غله و میوه ها خارج می شود، حیوانات چرنده، طلا و نقره، و سامان آلات تجارت. و هر یک از این چهار نوع نصاب معینی دارد، که در کمتر از آن زکات واجب نمی شود. نصاب غله و میوه ها: پنج وسق است، و هر وسق شصت پیمان به پیمانه پیامبر ﷺ می باشد، که برای خرما، کشمش، گندم، برنج، جو و مانند آن سه صد پیمان به پیمانه پیامبر ﷺ می شود. و آن معادل چهار مُشت با دو دست یک مرد متوسط اندام است، زمانی که هر دو دستش پُر باشد.

¹ تخریج بخاری، در شماره (1338).

و عُشر در درختان خرما و زراعت هایی که بدون هیچ هزینه ای آبیاری می شوند، واجب می باشد؛ مانند آبیاری با آب باران، رودخانه ها، چشمه های جاری و مانند آن.

اما اگر با هزینه آبیاری شود: مانند حیوانات آبکش، و ماشین آلات بالابر آب، و امثال آن، پس در آن نصف عُشر واجب می باشد، چنانکه در حدیث صحیح از رسول الله صلی الله علیه وسلم در این مورد آمده است.

و اما نصاب شتر، گاو و گوسفند چرنده، تفصیل آن در احادیث صحیح از رسول الله ﷺ بیان شده است، و کسی که علاقمند به دانستن آن است، می تواند از اهل علم در این مورد سؤال نماید، و اگر قصد اختصار نمی بود، برای تکمیل فایده آن را ذکر می کردیم.

و اما نصاب نقره یکصد و چهل مثقال است، که به پول عربستان سعودی برابر با پنجاه و شش ریال می باشد.

و نصاب طلا بیست مثقال است، و مقدار آن از جنیه های سعودی یازده جنیه و سه هفتم یک جنیه، و به گرام نود و دو گرام می باشد، و مقدار واجب در آن دو ربع عشر است بر کسی که مالک نصاب از آن دو، و یا از یکی آن دو باشد، و یک سال بر آن سپری شده باشد.

و فایده تابع اصل است و به سال جدیدی نیاز ندارد، همانطور که نسل حیوانات سائمه تابع اصل خود است و اگر اصل آن به حد نصاب رسیده باشد، به سال جدیدی نیاز ندارد.

و پولهای کاغذی که مردم امروزه با آن معامله می کنند، حکم طلا و نقره را دارد، خواه درهم نامیده شود، یا دینار، یا دالر، و یا نام های دیگر، هرگاه ارزش آن به نصاب نقره یا طلا برسد و یک سال بر آن بگذرد، زکات در آن واجب می گردد.

و به پول نقد، زیورات زنان از طلا یا نقره ملحق می شود، بخصوص زمانی که به حد نصاب برسد و یک سال بر آن بگذرد، پس بنابر قول صحیح علماء، در آن زکات واجب می شود، هرچند برای استعمال یا عاریت باشد؛ به دلیل عمومیت فرموده پیامبر ﷺ: «هر صاحب طلا و نقره ای که زکات آن را ندهد، روز قیامت طلا و نقره اش به تکه های هایی از آتش تبدیل می شود»¹. تا پایان حدیث متقدم.

و از پیامبر صلی الله علیه وسلم ثابت است که ایشان در دست زنی دو دستبند طلا دیدند، پس فرمودند: «آیا زکات این را می دهی؟». گفت: نخیر. فرمودند: «آیا خوش داری که الله در روز قیامت با این دو، دو دستبند از آتش بر دستت کند؟». پس آن دو را انداخت و گفت: «این دو برای الله و رسولش است»².

از ام سلمه رضی الله عنها ثابت است که زیورهای از طلا می پوشیدند، پس پرسیدند: ای رسول الله، آیا این کنز است؟ فرمودند: «مالی که به نصاب برسد و زکات آن داده شود، گنج نیست»³ با احادیث دیگری در این معنا.

اما کالاهای، یعنی اجناسی که برای فروش آماده شده اند، در آخر سال ارزش گذاری شده و ربع عشر قیمت آن پرداخت می گردد، خواه ارزش آن برابر با قیمت خریدش باشد، یا بیشتر و یا کمتر؛ به دلیل حدیث سمره رضی الله عنه که فرمود: «رسول الله صلی الله علیه

¹ مسلم به شماره: (987) روایت نموده است.

² أبو داود به شماره (1563)، و النسائي به شماره (2270) به سند حسن روایت نموده است.

³ أبو داود به شماره (1564) روایت نموده است.

وسلم به ما امر می نمودند که از آنچه برای فروش آماده می کردیم، صدقه بپردازیم»¹.

و شامل آن می شود زمین هایی که برای فروش تهیه شده است، ساختمان ها، ماشین ها، ماشین های آب کش، و سایر انواع کالاهایی که برای فروش تهیه شده است.

اما ساختمان هایی که برای اجاره آماده شده نه برای فروش، زکات در کرایه های آن است زمانی که یک سال بر آن بگذرد، اما در خود آنها زکاتی نیست؛ چون برای فروش آماده نشده است، و همچنین در موترهای شخصی و کرایه زکات نیست، اگر برای فروش آماده نشده باشد، بلکه صاحبش آنها را برای استفاده خریده است.

و هرگاه نزد صاحب موتر کرایه یا غیر او پول نقدی جمع شود که به نصاب برسد، بعد از سپری شدن یک سال بر آن، پرداخت زکات آن واجب می باشد، خواه آن را برای نفقه، یا ازدواج، یا خرید خانه، یا پرداخت قرض، یا دیگر مقاصد آماده کرده باشد؛ به دلیل عمومیت دلایل شرعی که بر وجوب زکات در چنین مواردی دلالت دارد.

و قول صحیح علما این است که قرض مانع زکات نمی شود؛ بنابر آنچه گذشت.

و به همین ترتیب در اموال یتیمان و دیوانگان نزد جمهور علما زکات واجب است، هنگامی که به نصاب برسد و یک سال بر آن بگذرد، و بر سرپرستان شان واجب است که آن را با نیت از طرف آنها در پایان سال بپردازند؛ به دلیل عمومیت دلایل، مانند فرموده پیامبر صلی الله علیه وسلم در حدیث معاذ رضی الله عنه هنگامی که او را به سوی مردم یمن فرستاد: «همانا الله متعال بر آنان صدقه ای را در اموالشان

¹ أبو داود به شماره (1562) روایت نموده است.

فرض گردانیده است که از ثروتمندان شان گرفته می شود و به فقرای شان بازگردانده می شود»¹.

و زکات حق الله است و جانبداری در آن برای کسی که مستحق آن نیست، جواز ندارد، و اینکه انسان توسط آن برای خود منفعتی جلب کند یا ضرری را دفع نماید، و یا مال خود را با آن حفظ کند یا ملامتی را از خود دور سازد. بلکه بر مسلمان واجب است که زکاتش را به مستحقانش بپردازد، چون آنها از اهلش هستند، نه برای هدف دیگری، همراه با رضایت خاطر و اخلاص برای الله در این کار؛ تا ذمه اش بری گردد و مستحق پاداش بزرگ و جایگزین آن گردد. الله متعال در کتاب کریم خود دسته های مستحقین زکات را بیان نموده است، چنانچه می فرماید:

﴿إِنَّمَا الصَّدَقَتُ لِلْفَقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ وَالْعَمِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغُرَمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَأَبْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ 60﴾

(صدقه ها تنها برای فقیران و مسکین ها و وظیفه داران (و کارکنان) جمع آوری صدقات و برای آنانی که دل هایشان به طرف اسلام رغبت داده می شود و در راه آزادی بردگان (از غلامی) و دینداران و در راه الله (مجاهدان) و برای مسافران (بازماندگان در سفر) اختصاص دارد، فریضه ای از طرف الله است. و الله دانا و باحکمت است 60). [التوبة: 60].

و ختم نمودن این آیه کریمه با این دو نام بزرگ، یادآوری است از جانب الله متعال برای بندگانش، که او متعال به احوال بندگانش دانا است: چه کسی از آنها مستحق صدقه است و چه کسی نیست، و او

¹ بخاری در شماره (1395)، و مسلم در شماره (19) روایت نموده اند.

در شریعت و تقدیر خود حکیم است، پس هیچ چیزی را جز در جای مناسب آن قرار نمی دهد، اگرچه برخی از اسرار حکمت او بر بعضی از مردم پوشیده باشد؛ تا بندگان به شریعت او اطمینان حاصل کنند و به حکم او تسلیم شوند.

و از الله متعال خواهانیم که ما و مسلمانان را به فهم دینش، و صداقت در تعامل با او، و سبقت گرفتن به سوی آنچه او را راضی می سازد، و عافیت از موجبات خشم او توفیق دهد، بی گمان او شنوا و نزدیک است.

وصلی الله وسلم علی عبده ورسوله محمد وآله وصحبه.

رئیس عمومی ادارات بحوث علمی

و افتاء و دعوت و ارشاد

جناب شیخ: عبد العزیز بن عبد الله ابن باز

رساله دوم

در فضیلت روزه ماه مبارک رمضان و قیام آن و بیان احکام مهمی که ممکن است بر بعضی از مردم پوشیده باشد.

بسم الله الرحمن الرحيم

از عبد العزیز بن عبد الله بن باز، برای هر مسلمانی که آن را می بیند، الله متعال من و ایشان را در راه اهل ایمان سیر دهد، و من و ایشان را برای فقه در سنت و قرآن توفیق دهد، آمین!

سلام الله و رحمت الله و برکات او بر شما باد

اما بعد: این نصیحت مختصری است متعلق به فضیلت روزه رمضان و زنده داری شب های آن، و فضیلت سبقت گرفتن در آن با

اعمال نیک، همراه با بیان احکام مهمی که شاید بر بعضی از مردم پوشیده باشد.

از رسول الله صلی الله علیه وسلم ثابت است که صحابه خود را به آمدن ماه رمضان مژده می دادند، و خبر می دادند که این ماهی است که در آن دروازه های رحمت و دروازه های بهشت باز، و دروازه های جهنم بسته، و شیاطین به زنجیر کشیده می شوند، و می فرمودند: «آنگاه که شب اول رمضان فرا می رسد، دروازه های بهشت گشوده می گردد و هیچ دری از آن بسته نمی گردد، و دروازه های جهنم بسته می گردد و هیچ دری از آن گشوده نمی گردد، و شیطان ها به زنجیر کشیده می شوند، و ندا دهنده ای ندا می دهد: ای خواهان نیکی، روی آور، و ای خواهان بدی، باز ایست. و الله را بندگان آزاد شده ای از آتش (دوزخ) است، و این (امر) در هر شب صورت می گیرد».

و او علیه الصلاة والسلام می فرمایند: «ماه رمضان، ماه برکت، برای شما فرا رسید، الله شما را در آن فرا می گیرد: پس رحمت را نازل می کند و گناهان را محو می سازد، و دعا را اجابت می کند، الله به رقابت شما در آن می نگرد و به شما بر فرشتگانش مباحثات می کند؛ پس از خود به الله نیکی بنمایانید؛ زیرا بدبخت کسی است که در آن از رحمت الله محروم گردد».

و او علیه الصلاة والسلام می فرمایند: «کسی که رمضان را از روی ایمان و به امید ثواب روزه بگیرد، گناهان قبلی او بخشیده می شود، و کسی که شب های رمضان را از روی ایمان و به امید ثواب شب خیزی کند، گناهان قبلی او بخشیده می شود، و کسی که شب قدر را از روی ایمان و به امید ثواب شب خیزی کند، گناهان قبلی او بخشیده می شود».

و او علیه الصلاة والسلام می فرمایند: «اللّٰهُ متعال می فرمایند: هر عمل فرزند آدم از ده برابر تا هفتصد برابر افزایش می یابد، مگر روزه که از آن من است و من پاداش آن را می دهم؛ شهوت، غذا و نوشیدنی اش را به خاطر من ترک می کند. برای روزه دار دو خوشحالی است: یک خوشحالی هنگام افطارش، و یک خوشحالی هنگام ملاقات با پروردگارش. و هرآینه بوی دهان روزه دار نزد اللّٰه از بوی مشک خوش تر است».

و احادیث در فضیلت روزه رمضان و قیام آن و فضیلت خود روزه بسیار اند.

بر مؤمن سزاوار است که این فرصت گران قدر. یعنی توفیق درک ماه رمضان را که اللّٰه متعال به او ارزانی داشته. غنیمت شمارد؛ پس به سوی طاعت ها بشتابد، از گناهان بپرهیزد و در ادای واجبات الهی به ویژه نمازهای پنجگانه که ستون اسلام و بزرگترین فرایض پس از دو گواهی (شهادتین) است، بکوشد. بر هر مرد و زن مسلمانی واجب است که نماز را با آرامش و خضوع در وقت های مقرر آن محافظت کرده و به جای آورد.

و از مهم ترین واجبات نماز در حق مردان، اقامه آن به جماعت در خانه های اللّٰه متعال است؛ همان جایی که اللّٰه متعال اذن فرمودند تا رفعت یابد و نامش در آن یاد شود، چنان که می فرمایند:

﴿وَأَقِمْوُا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ﴾ (43)

﴿و نماز را برپا دارید و زکات [اموالتان] را بپردازید و با نمازگزاران نماز بخوانید.﴾ (البقرة: 43)، اللّٰه متعال می فرمایند:

﴿حُفَظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَىٰ وَقُومُوا لِلَّهِ قَنِتِينَ﴾ (238)

بر ادای نمازها محافظت (و پایبندی) کنید و (خصوصاً) نماز میانه (نماز عصر)، و منقاد (فروتخانه) برای الله بایستید. [البقرة: 238]، و فرمودند:

﴿قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ 1 الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ 2﴾

﴿به راستی که مؤمنان کامیاب و رستگار شدند 1 آنانی که ایشان در نماز خود متواضع و ترسناک اند 2﴾ [المؤمنون: 1-2] تا آنکه فرمودند:

﴿وَالَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ 9 أُولَٰئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ 10 الَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ 11﴾

﴿و آنانی که ایشان بر نمازهای خود محافظت می کنند 9 آنان وارثان اند 10 آنان که فردوس را به ارث می برند و در آن جاودانه خواهند بود 11﴾ [المؤمنون 9-11]، پیامبر ﷺ فرمودند: «پیمانی که میان ما و آنهاست نماز است؛ پس هر که ترکش کرد کافر شده است». و مهمترین فرایض بعد از نماز اداء زکات است چنانکه الله متعال می فرمایند:

﴿وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَٰلِكَ دِينُ الْقَيِّمَةِ 5﴾

﴿حال آن که مأمور نبودند مگر این که الله را خالصانه عبادت کنند که برای او دین و عبادت خود را خالص سازند، و متنفر از دین های باطل باشند، و نماز را برپا کنند و زکات بدهند، و این است دین راست و درست 5﴾ [البينة: 5]، الله متعال می فرمایند:

﴿وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ 56﴾

﴿و نماز را برپا کنید و زکات را بدهید و از پیامبر اطاعت کنید، تا بر شما رحم شود﴾ [النور: 56].

کتاب بزرگ الله و سنت پیامبر گرامی اش دلالت بر این دارد که هر کس زکات مال خود را پرداخت ننماید، در روز قیامت با آن عذاب داده می شود.

و مهمترین امور پس از نماز و زکات، روزه رمضان است، و آن یکی از ارکان پنجگانه اسلام است که در سخن پیامبر ﷺ ذکر شده است: «اسلام بر پنج بنا استوار است، گواهی بر اینکه هیچ معبودی بر حق بجز الله نیست و اینکه محمد فرستاده الله (متعال) است، و برپایی نماز، و پرداخت زکات، و روزه رمضان، و حج خانه کعبه».

بر مسلمان واجب است که روزه و قیام خود را از گفتارها و کردارهایی که الله بر وی حرام گردانیده است، مصون بدارد؛ زیرا مقصود از روزه، اطاعت از الله سبحانه و بزرگداشت حرمت او، و جهاد با نفس برای مخالفت با هوا و هوس آن در راه اطاعت از پروردگارش، و عادت دادن آن به صبر در برابر آنچه الله حرام نموده است، می باشد، و مقصود تنها ترک خوردن، نوشیدن و سایر مفطرات نیست؛ و از اینرو از رسول الله ﷺ به ثبوت رسیده است که فرمودند: «روزه سپری (در برابر آتش دوزخ) است؛ پس هرگاه یکی از شما روزه بود، نباید ناسزا بگوید، یا بر کسی فریاد بزند، و اگر کسی به او دشنام داد یا با او درگیر شد، در جوابش بگوید: من روزه هستم»، و از وی روایت شده است که فرمودند: «کسی که سخن باطل و عمل به آن و نادانی را ترک نکند، الله متعال نیازی ندارد که او خوردن و آشامیدن را ترک کند». پس از این نصوص و غیر آن دانسته می شود که بر روزه دار واجب است از هر آنچه الله بر او حرام گردانیده پرهیز نماید و بر هر آنچه الله بر او واجب نموده محافظت کند، و به این

وسيله برايش اميد مغفرت و رهايي از عذاب جهنم و قبولي روزه و نمازهاي شبانگاه مي رود.

و بعض مواردی هست که بر برخی از مردم پوشیده مانده:
از آن جمله این است که: بر مسلمان واجب است که از روی ایمان و به امید ثواب روزه بگیرد، نه از روی ریا و خودنمایی و نه برای تقلید از مردم، یا پیروی از خانواده یا مردم دیارش؛ بلکه واجب است انگیزه او برای روزه گرفتن، ایمانش به این باشد که الله آن را بر وی فرض گردانیده است و امید اجر و پاداش از پروردگارش داشته باشد. و همین طور قیام رمضان را مسلمان باید از روی ایمان و به امید ثواب انجام دهد، نه به کدام دلیل دیگر؛ و به همین دلیل ایشان - صلی الله علیه وسلم - فرمودند: «کسی که رمضان را از روی ایمان و به امید ثواب روزه بگیرد، گناهان قبلی او بخشیده می شود، و کسی که شب های رمضان را از روی ایمان و به امید ثواب شب خیزی کند، گناهان قبلی او بخشیده می شود، و کسی که شب قدر را از روی ایمان و به امید ثواب شب خیزی کند، گناهان قبلی او بخشیده می شود».

و از جمله اموری که حکم آن ممکن است بر بعضی از مردم پوشیده باشد: آنچه که برای روزه دار پیش می آید، مانند زخم، یا خونریزی بینی، یا استفراغ، یا رفتن آب یا بنزین به حلقش بدون اختیار، همه این امور روزه را باطل نمی کند، اما کسیکه عمداً استفراغ کند، روزه اش باطل می شود؛ به دلیل فرموده پیامبر صلی الله علیه السلام: «کسی که استفراغ بر او غالب شود، قضای بر او نیست، و کسی که عمداً استفراغ کند، قضای بر او لازم است».

و از آن جمله: تأخیر غسل جنابت تا طلوع فجر برای روزه دار، و برای زنی که قبل از فجر پاک شده باشد، تأخیر غسل حیض یا نفاس تا طلوع فجر، پس روزه بر او لازم است، و تأخیر غسل تا بعد از طلوع

فجر مانعی ندارد، اما تأخیر آن تا طلوع آفتاب برایش جایز نیست، بلکه باید غسل نموده و نماز صبح را قبل از طلوع آفتاب بخواند، و همان گونه [که تأخیر نماز جایز نیست]، شخص جنب نیز نباید غسل را تا پس از طلوع خورشید به تأخیر اندازد، بلکه بر او واجب است که غسل کرده و نماز فجر را پیش از طلوع آفتاب به جا آورد، و بر مرد لازم است در این امر شتاب کند تا نماز فجر را در جماعت درک نماید. و از اموری که روزه را باطل نمی کند: آزمایش خون و تزریق آمپولی که هدف از آن تغذیه نباشد. اما به تأخیر انداختن این اقدامات به هنگام شب — در صورت امکان — شایسته تر و محتاطانه تر است؛ به دلیل فرموده پیامبر ﷺ: «آنچه تو را به تردید می اندازد رها کن و به آنچه تردیدی در آن نیست روی آور.»

و فرموده او علیه الصلاة والسلام: «هر که از شبهات بپرهیزد، دین و آبروی خویش را پاک ساخته است.»

از جمله اموری که حکم آن بر بعضی از مردم پوشیده است، عدم اطمینان در نماز می باشد، خواه نماز فرض باشد یا نفل، و احادیث صحیح از رسول الله صلی الله علیه وسلم دلالت بر این دارد که اطمینان رکنی از ارکان نماز است و نماز بدون آن صحیح نمی گردد، و آن عبارت است از: آرامش و سکون در نماز، خشوع در آن و عدم عجله، تا اینکه هر مفصل به جای خود قرار گیرد. بسیاری از مردم در ماه رمضان نماز تراویح را طوری ادا میکنند که آن را درک نکرده و در آن اطمینان ندارند، بلکه آن را مانند نول زدن مرغ به سرعت میخوانند، و این نماز به این شکل باطل بوده، و ادا کننده آن گنهگار و بدون اجر می باشد.

و از جمله اموری که حکم آن بر برخی از مردم پوشیده است، گمان برخی به اینکه کم کردن تراویح از بیست رکعت جایز نیست، و گمان

برخی دیگر که افزودن بر یازده رکعت یا سیزده رکعت در آن جایز نمی‌باشد، که همه اینها گمان بیجا، بلکه خطایی مخالف دلایل است. احادیث صحیح از رسول الله صلی الله علیه وسلم دلالت بر این دارد که در نماز شب وسعت وجود دارد و به حد معینی که تخطی از آن جواز نداشته باشد، محدود نیست؛ بلکه از ایشان صلی الله علیه وسلم ثابت است که در شب یازده رکعت نماز می‌خواندند، و گاهی سیزده رکعت، و گاهی نیز در رمضان و غیر آن کمتر از آن ادا می‌کردند، و هنگامی که درباره نماز شب از ایشان پرسیده شد، فرمودند: «**دو رکعت دو رکعت، پس هنگامی که یکی از شما از طلوع صبح بیم داشت، یک رکعت بخواند تا نمازهایش با وتر به پایان رسد**». بر صحت آن اتفاق شده است.

و رکعت‌های معینی، نه در رمضان و نه در غیر آن، مشخص نشده است، و به همین دلیل صحابه در زمان عمر رضی الله عنه گاهی بیست و سه رکعت و گاهی یازده رکعت ادا می‌کردند، و همه اینها از عمر رضی الله عنه و از صحابه در زمان او ثابت است.

و برخی از سلف در ماه رمضان سی و شش رکعت نماز می‌خواندند و با سه رکعت وتر ادا می‌کردند، و برخی دیگر چهل و یک رکعت. این مطلب را شیخ الاسلام ابن تیمیه و دیگر اهل علم از آنها نقل کرده‌اند، همچنان رحمة الله علیه بیان داشته که امر در این مورد وسیع است، و نیز ذکر کرده است که برای کسی که قرائت و رکوع و سجود را طولانی می‌کند، بهتر است که تعداد رکعت‌ها را کم نماید، و کسی که قرائت و رکوع و سجود را کوتاه می‌کند، بر تعداد رکعت‌ها بیفزاید، این مفهوم سخن ایشان رحمه الله است.

و کسی که در سنت او ﷺ تأمل نماید در می‌یابد که بهتر در همه اینها، خواندن نماز یازده رکعت یا سیزده رکعت در رمضان و غیر آن

است؛ زیرا این عمل موافق با فعل نبی ﷺ در بیشتر حالات او می باشد، و برای نماز گذاران آسانتر بوده، و به خشوع و اطمینان نزدیکتر است، و هرکس که بیشتر بخواند، چنانکه گذشت، هیچ حرج و کراهیتی در آن نیست.

و شایسته تر آن است که هرکس با امام در نماز قیام رمضان (تراویح) شرکت کرد، تا پایان با امام بماند و پیش از او نماز را ترک نکند؛ چرا که پیامبر اکرم ﷺ فرمودند: «همانا هرگاه کسی با امام (در نماز شب) بایستد تا آنکه [امام] بازگردد، الله متعال برای او [پاداش] شب زنده داری یک شب را می نویسد».

برای همه مسلمانان جایز است که در این ماه کریم در انواع عبادت کوشش نمایند، از قبیل نماز نفلی، تلاوت قرآن با تدبر و تعقل، کثرت تسبیح، تهلیل، تحمید، تکبیر، استغفار و دعاهاى شرعى، امر به معروف و نهی از منکر، دعوت به سوى الله، همدردی با فقرا و مساکین، کوشش در نیکی با والدین، صله رحم، اکرام همسایه، عیادت بیمار، و دیگر انواع کارهای نیک؛ به دلیل فرموده ایشان ﷺ در حدیث قبلی: «الله متعال به رقابت شما در آن می نگرَد، و به شما بر ملائکه اش مباحثات می کند؛ پس از خود به الله متعال خیری نشان دهید، زیرا بد بخت کسی است که در آن از رحمت الله متعال محروم گردد».

و چون از پیامبر صلی الله علیه وسلم روایت شده که فرمودند: «هرکسی در آن با انجام عمل نیک تقرب جوید، مانند کسی است که در غیر آن فریضه ای را ادا کرده باشد، و هرکسی در آن فریضه ای را ادا کند، مانند کسی است که در غیر آن هفتاد فریضه را ادا کرده باشد».

و بنابر قول او علیه الصلاة والسلام در حدیث صحیح: «عمره در ماه رمضان معادل حج است — یا فرمود: همانند حج همراهی من است».

و احادیث و آثار دال بر مشروعیت مسابقه و رقابت در انواع نیکی ها در این ماه کریم، بسیار است.

و از الله متعال خواهانیم که ما و سایر مسلمانان را به هر آنچه که رضایت او در آن است توفیق دهد، و روزه و قیام ما را بپذیرد، و احوال ما را اصلاح کند، و همه ما را از فتنه های گمراه کننده پناه دهد، همچنان از او سبحانه و تعالی خواهانیم که پیشوایان مسلمانان را اصلاح کند، و آنان را بر حق متحد سازد، زیرا او صاحب اختیار و توانا بر آن است.

والسلام علیکم ورحمة الله وبرکاته.

فهرست

2	 دو رساله مختصر در باب زکات و روزه
2	 دو رساله مختصر در باب زکات و روزه
2	 رساله نخست
2	 در مورد بحث های مهم پیرامون زکات
10	 رساله دوم
	در فضیلت روزه ماه مبارک رمضان و قیام آن و بیان احکام مهمی که ممکن است
10	 بر بعضی از مردم پوشیده باشد